

[KULDNE PAAR | Helvi ja Rein Raamat: armastus ekslikust naeratusest](#)

Huvi vanade asjade vastu võib pakkuda inimesele hulga üllatusi ja avastamisrõõmu, kinnitavad nimekas lauljanna Helvi Raamat ja tema kuulus filmimehest kaasa Rein Raamat. Neil mõlemal on eriline nõrkus ilu vastu.

„Aastate jooksul on tõesti palju asju kokku ostetud,” ohkab Helvi. Kord nägi ta Nõmme keskuses huvitavaid lõvijalgadel toole, kuradisaba ümber toolileeni, ja teatas sellest kohe mehele. „Meid ühendab armastus kunsti vastu ja sellepärast ei olegi mingit isetegevust, et üks vaatab ja otsustab. Arutame omavahel läbi, kas see sobib meile, ja kui sobib, siis ostame.”

Mõlemal Raamatul on nõrkus ka raamatute vastu. Varem oli nii, et osteti kunstiraamatuid kahes või kolmes eksemplaris, sest palju need ei maksnud. Üks läks suvilasse, üks ateljeesse ja üks jäi koju. Nüüd, kui suvilat enam pole, on kodu nagu raamatukogu.

Estonia teatri endisel solistil Helvi Raamatul ning filmikunstnikul (kelle tööde hulgas ka „Viimne reliikvia”) ja tunnustatud joonisfilmitegijal Rein Raamatul puudub küll isiklik suhe televisiooniga, kuid teisest küljest on see suhe väga isiklik - kui näidata Raamatfilmide filme. Raamatfilm oli Reinu ja Helvi ühine firma, kus Helvi oli abikaasale direktoriks. Proua direktress võis iseseisvalt lepinguid teha ja inimesi tööle võtta, kuigi kõik arutati omavahel lõpuks siiski läbi. „Meil olid tööpartnerid ka välismaal, kuhu oma filme müüsimise, samuti rentisime võõrsilt aparatuuri,” kirjeldab Helvi.

Suurem osa Rein Raamatu portreefilme on kunstnikest: Enn Põldroosist, Jaan Elkenist, pianist Erna Saarest. Aga ka näiteks Kaitseväe inspektorist Einar Laignast. „Reinu filmidel on alati head rütmid,” kiidab naine abikaasat. „Minule meeldib tema joonisfilmidest kõige rohkem „Suur Tõll”, aga Rein ise peab oma parimaks tööks „Põrgut”.”

Kas kõige õnnelikumad päevad möödusid siis ekraani ees filmimaterjali monteerides?

„Kuidas võtta. Seal möödusid ka kõige murelikumad päevad,” muheleb Rein. „Ühe filmi tegemine võtab aega kaks aastat. Pean portreeteritava kätte saama, mitte ennast eksponeerima. Kuigi Hiiumaa naiste elu käsitlevas filmis olen küll ka ise peal filmitegijana - iseenda rollis.”

„Põhiliselt Rein monteeris ja mina ütlesin seal midagi vahele,” lisab Helvi, kes tegi aeg-ajalt ka intervjuusid.

„Helvi väga hea omadus on õige tõe tunne, mis on nii filmi kui ka maalimise puhul oluline,” kiidab Rein abikaasat.

Võiks oletada, et Raamatutel on kodus kanapeed ja stiilne roosipuust mööbel, aga Helvi raputab muigvelsui pead: „See kõik oli! Aga siis enam polnud, sest elasime ainult Raamatfilmile ja Rein rikkus kodu ära. Pool meie kodust oli ju stuudio, kus võimalik filmivõtteid teha. Kui me Lea Valterist portreefilmide tegime, filmisime osa vaipu kodus sinisel foonil - elektrooniliselt saab programmeerida ükskõik missuguse taeva, mere või maa tausta.”

Tänaseks on Raamatfilmitegevuse lõpetanud. Iga asi lõpeb kord ära, nii ka Raamatute filmitootmine. Nüüd restaureerivad nad mööblit - ning Raamatute kodust õhkub taas kord hubasust ja vana aja hõngu. Rein muudkui maalib, Helvi taastab vana mööblit.

Päikesekell maja vundamendiks

„Ma pole kunagi modernseid asju armastanud," viitab Helvi oma valikutele. Palju aastaid tagasi ostetud laud, mille taga pere kohvitab, oli algselt toolidega sarnaselt musta värvi. „Aga tänapäeva lauad on ebamugavad – istu, praad süles ..." naljatab lauljanna. „Värvisin laua valgeks. Tegelikult pole üldse raske vanast toolist uus teha ja sellele hoopis teine väärtus anda. See on lihtne – võtad värvipüstoli ja värvid näiteks mustad toolid valgeks. Muidugi tuleb pind enne ära puhastada."

„Meie asjad on kõik eri aegadest," sekkub jutuajamisse Rein.

„Esemetel peab olema mingi ajalooline taust, siis võtan need omaks. Kui olen nendega vaeva näinud, suhtun neisse kui omainimestesse," kõneleb Helvi edasi. „Teetassid ostsin kusagilt Tšehhimaalt - Türgis just nii väikestest tassidest teed juuaksegi."

Kunagi puhkasid ka Rein ja Helvi suviti nagu paljud teisedki kultuuriinimesed Kinoliidu puhkemajas, mitmekesi ühe köögi peal. Ei saanud seal paljajalu käia ega üksi olla ning kõigile oli teada isegi see, mis rätikuga keegi hommikul nägu kuivatas. Kinoliidu puhkemajja sõites möödusid Raamatud alati ühest vanast mahajäetud majast. See polnud väljast kaugeltki ilus, aga selle põhiväärtus peitus sisemuses, nagu hiljem selgus. Nad vaatasid ja vaatasid seda vana maja, siis asusid otsustavalt jälgi ajama, kes on omanik - sest miks seal keegi ei liigu? Miks maja nagu tondiloss tühjalt seisab?

„Astusime sisse ja nägime laes suurt auku, kust paistis taevas. Aknad olid katki, raamid läbi mädanenud," meenutab Helvi. „Naabertalust saime teada, et perepoeg oli surma saanud ja maja oli müüa. Meri oli seal igal pool ja veel kaks majakest. Naabril oli koer Tuks, kelle järgi oli ka seda kohta nimetama hakatud."

Nii et suvi oligi Tuksis?

„Jahhaa, kuigi tegelikult oli talu nimi Vana ning sealt metsast sai Helvi kätte kõik seemned ja marjad," vastab Rein peaaegu riimis.

„Vana talu oli meil üle kahekümne aasta, kus suved ja ka sügisesed nädalalõpud sooja kamina paistel veetsime."

„Leidsime maja ümbrusest vana päikesekella tüki, mis on dateeritud 1622. aastaga, ning rootsiaegse mündi 1638. aastast."

„Kujutle vaid, et see osa päikesekellast oli pandud maja vundamendikiviks!" on Helvi hämmingus.

1991. aastast sai talust ateljee, kus Rein maalis. „Reinu parimad ideed tekkisid just suvekodu ateljees," teab naine rääkida. Samas oli see koht, kus sai ennast luftitada, linnamürast ja elutempost puhata, värsket õhku ja armastust nautida.

„Ostsime paadi, Rein on ju kõva kalamees!" sõnab Helvi ja vahetab siis teemat. „Vanasti olid inimesed lühemat kasvu. Kui ma läksin sauna, lõin iga kord pea ühe ja sama palgi vastu ära. Kuni ükskord sain vägeva muhu pähe. Siis mulle aitas - lasksin seda palki veidi saagida. Ja mis välja tuli! Palgile oli kenade kalligraafiliste numbritega kirjutatud 1769. Mõtles vaid, kui

vana maja! Hiljem tuli välja, et teine osa hoonest on ehitatud 1853. aastal. Aga see oli kirjutatud hoopis lohakamalt." Helvi sõnul peegeldavat see kultuuri allakäiku.

Raamatud Mutionult

Helvil on silma vanadele väärt asjadele. Üht väärt asja, Muhu stiilis vaipa, märkas ta näiteks Mustamäel ühe vanainimese jalgade all - ja süda pidi seisma jääma! Käsitöö, ja tema pühib seal jalgu! Kui kauplemiseks läks, võttis omanik Helvi käest päris priske summa. Raamatud panid selle kunstiteose oma suvila seinale. „Põrandal oli karunahk, lõuad laiali, ja Reinu ateljee seinal šamaani vööd ...”

Suvilast rääkides läheb Helvi hoogu: „Õepoeg aitas meil majapalke puhastada, need olid aastakümnetega mustaks tõmbunud. Võttis kettaga musta maha ja nähtavale tuli ilus kuldne palk. Sealkandis on vanad Rootsi majad ja neid putitades on vaja kõik teha samamoodi, kui varem oli, treppidest katuseni. Suvila vana trepp oli nii katki, et kuku või läbi. Naabri Volodja tuli appi. Maja ees olid suured kivid, mida sealt kuidagi ära veeretada ei saanud, ja trepp tuli nende peale ehitada.”

Praegu elavad Raamatud Valklas, 35 kilomeetrit Tallinnast, Mutionu ühistus. Alati, kui nad ütlevad oma aadressi, kisuvad ametnike tõsised näod naerule. Kuigi Mutionu kõlab lustakalt, on uhked majad mitme taba ja tara taga nagu Vatikani kuningriigis. Oma kodust, mis on üks suur kunstitempel, lähevad Raamatud linna ainult äärmisel vajadusel.

Kui palju endistel filmitegijatel tänapäeval filmivaatamist ette tuleb?

„Üritame vaadata Mark Soosaare soovitatud sotsiaalsete teemadega väärtfilme,” ütleb Rein.

„Tavaliselt vaatame kolleegide filme, põhiliselt Eesti autorite omi,” jätkab Helvi. „Rein tahaks meeeldi näha häid lastesaateid, aga leiab vigu kujunduses. Hea stuudiokujundus nõuab ju raha, mida pidevalt napib. Mina vaatan põnevusega ka jalgpalli. Kui oled keskendunud, saad osa traagikast, kus üks võistkond võidab ja teine seda pisarateni üle elab.”

Loomad ja reisid

Kunagi oli Reinul ja Helvil kodu Nõmmel. Maja ümbruses oli igasuguseid tegelinskeid, keda Mustamäe või Lasnamäe paneelmajade vahel ei oskaks tähelegi panna. „Meil oli hoovipeni ja varesed - oo, kuidas nad üksteisega suhtlesid, isegi nagu vestlesid!” imestab Rein.

„Meie endine koer Reks ei teinud muidu üldse varesest väljagi, aga kui ma õue astusin, hakkas kohe linnu peale lõrisema. Nii silmakirjalik,” itsitab Helvi.

„Ta ju näitas meile, oma toiduandjatele, kuidas ta meie eest hoolitseb - ajas kõik varesed minema,” õigustab Rein vana sõpra. „Aga näiteks ühe jalaga varesel, kes lonkas, lasi küll süüa oma toitu ega teinud tast väljagi.”

„Kui Rein koju tuli, jooksid kõik naabrikoerad talle õuel vastu,” meenutab Helvi.

„Nad tundsid mind ja vaatasid ka mu auto üle, kas kõik on ikka korras. Kui päeval olid olnud raskused, mured, jäid need kõik tahaplaanile ning tundsin, et olen jõudnud koju." Kuigi koerad, lisab Rein, on neil ka inimlikud tunded.

„Meie teine koer Roll oli ilusa siluetiga eesti hall hunt, kelle tahtsime panna koertekooli. Rein tegeles koeraga ja oli talle nagu jumal. Kooli viisin Rolli mina, aga minu käskudele ta ei allunud. Meid löödi koolist välja, Rein tuli meile poolel teel vastu ning nägi pilti, kuidas kõigepealt tuleb koer ja tema järel perenaine, kes häbistatuna koju saadeti."

Nüüd on Raamatutel peni nimega Pir, keda Helvi hommikuti jalutab. Pirrr! - see kõlab nagu uksekell, nõnda helisev ja hell!

„Jaa-jaa, vaga vesi, sügav põhi," toob Helvi kuuldavale hädanaeru. „See hell Pirr hakkas äkki mööduvate autode uksi ründama. Kui ma teda suure jõuga tagasi hoidsin, tõmbas praksti mu keskmise sõrme paigast, mis pandi lahasesse." Nüüd on vaja perenaisel majapidamistöodega ettevaatlik olla, kuigi sõrm on juba lahasest vaba.

Aastaid tagasi käis Viiralti sajanda sünniaastapäeva aegu kambake filmirahvast eesotsas Mark Soosaarega Pariisis. Nende hulgas olid ka Helvi ja Rein Raamat. Reinul on ju kuulsa graafikuga ühel päeval (20. märts) sünnipäev. Peale kohviku, kus kunagi kunstnikud nälginult istusid, leidus Pariisis teisigi tuttavaid paiku: Eiffeli torn ja jumaldatud Notre Dame. Avenüü, kus elas kuulus kameeliadaam ja tänav, kus oli lauljanna Maria Callase viimane kodu.

Pariis dikteerib maailmas moodi. Aga mis oli siis toona Pariisis moes?

„Kõik!" vastab Helvi ühegi kõhkluseta. „Pariisis käiakse igal ajal igat moodi riides. Peaasi, et sul on oma stiil."

Toona autoroolis olnud filmimees Mark Soosaar on Helvi sõnul meisterjuht: „Ta on vapustav - 22 tundi autoroolis! Meie sõitsime öösel väikese bussiga, suured rekad pörutasid meist 110-120-kilomeetrise tunniikiirusega jutiga mööda. Olen harjunud juhi kõrval sõitma, aga siis olin kummuli tagapingil. Tundus, et Marki ei vii mitte miski endast välja – ei võõras autotee, rekad, metsik liiklus ega teeremondid."

Rein maalib, Helvi kritiseerib

Kunagi tegi Rein Raamat Tallinnfilmis joonisfilmi, nüüd on pühendunud maalimisele.

„Rein on piisavalt teistest filme teinud, minu arvates on nüüd aeg portreeterida teda ennast. Aga Rein on tähtkuju järgi Kala ja nood on tundlikud," seletab Helvi äärmise õrnusega. „Sünniaasta järgi on ta veel Lammas ka. Tuletan talle seda alalõpmata meelde – kogu aeg pügatakse, aga sinul seda villa ikka jätkub!"

„Helvi on nüüd minu konsultant kunsti alal," lisab Rein heatahtlikult muiates. „Kusjuures kõik, mis Helvi ütleb ja tähele paneb või soovitab, on õige."

Kas tõesti kritiseerib?!

„Millal ta siis ei kritiseeriks," muheleb Rein armastavalt. Sellele järgneb väike duett-duell, mille vältel püüab Helvi tagasi ajada - tema ei kritiseeri, ainult arvab.

„Sa ei teadvusta enam endale, et kriitikat teed," ütles Rein. Naine ainult naerab. Kunstnik saab sellest hoogu juurde: „Kõik, mis ma teen, langeb tohutu kriitika alla. Kui mul iseloomu ei oleks, poleks teinud ühtegi pilti!" See on öeldud heatahtliku huumoriga - väike nөөk nende kahe vahel mõjub väga värskendavalt

Naeratus bussis

Kui elu võrrelda klaverimänguga, siis õigel ajal valele klahvile vajutades võib teinekord ikka õige viis välja tulla.

Helvi oli siis 22-aastane ja õppis Tallinna muusikakoolis laulmist. Tema mandlioperatsioonist oli möödunud kaks aastat, kui noor naine arvas bussis nägevat oma doktorit, kellele kohe ka naeratas. Aga naeratas hoopis Reinule.

„Mandlilõikuse ajal juhtus väike aps. Tangid, millega doktor mandleid väänas, läksid katki. Tohter ütles, et olgu ma nüüd hästi vait, muidu neelan tangid all või neelavad need minu. Aga operatsioon õnnestus."

Ja sellest tänu eksimusele naeratatud naeratusest sai tutvus, millele järgnes kiindumus kogu eluks.

Helvi Raamat õppis 1960. aastatel Tallinna muusikakoolis, 70-ndatel konservatooriumis ja täiendas end Milano La Scala laulukoolis kuulsa Giulietta Simionato juures. Helvi on Estonia laval olnud nii Krahvinnana Mozarti „Figaro pulmas", Agathena Weberi „Nöödkütis", Micaelana Bizet' „Carmenis" kui ka Ameliana Verdi „Maskiballis". Estonia legendaarne lavastaja Paul Mägi märkas teda, kui Helvi oli veel nooruke ooperikoori laulja. Ta sättis neiu lavailusate tütarlaste esiritta ja õpetas noorele artistile tasapisi ajastu kostüümide kandmist. „Kahju, et ma niisuguse lavastajaga hiljem juba solistina kokku puutuda ei saanud," kahetseb lauljatar.

Helvi Raamat lahkus teatrist märkamatult. Vähemasti teistele tundus see nii. See oli muutuste aeg, leiab Helvi. Kui lauljal tööd napib, siis teha, nina püsti ja vardad klõbisemas, nägu, et kõik on korras, olnuks lohutusvale. Teatrist pole kerge minna kellelgi. Hinges jääd muidugi lootma, järge oodatama, kuigi kaine mõistus ütleb, et aastad ju lähevad ... „Margarita Voites, kontsertmeister Ivo Sillamaa ja mina lahkusime teatrist ise," sõnab Helvi.

Möödunud aasta 8. novembril oli Estonia endisel solistil 70 aasta juubel. Aga polnud põhjust kodust välja minna, ütleb Rein. Kamina paistel on sügis soe. Milleks siis veel restorane ja kroonlühtritega saale, kui elatakse niigi ilusas kodus, enda kujundatud maailmas nagu kunstitemplis.

Helvi Raamat peab oma karjääri kõrghetkedeks külalisesinemisi ja nendega seotud keerulisi olukordi, kust tuli nagu emalõvi välja rabelda. „Aga just neid etendusi Rein ei näinud," kurdab ta. „Rein on nii diskreetne ega tahtnud kunagi mu teatritööde kohta palju sõna võtta. Olen selle inimese tähelepanekutest väga huvitatud, kuid paraku olin üksik hunt."

Kunstnik Rein Raamatu töötoas on maalid maast laeni. „See on Helvi," ütleb Rein, sättides end oma kätetöö kõrvale. Pildil on kujutatud Odabellat ooperist „Attila". Igipüsiv kompliment armastatud abikaasale, mida ei hävita koi ega rooste ja mis on olnud vaatamiseks väljas paljudes Rein Raamatu personaalnäituste saalides.

* * *

Helvi Raamat

Sündinud 8.11.1947.

Lõpetanud 1973 Tallinna Muusikakoolis Ester Lepa lauluklassi ja 1978 Tallinna Riiklikus Konservatooriumis Linda Sauli lauluklassi.

Tähtsamaid rolle: Senta Wagneri „Lendavas hollandlases" (Estonia), Desdemona Verdi „Othellos" (Dresden Semperoper), Tosca Puccini „Toscas" (Vanemuine).

Tunnustused: 1985 - Eesti NSV teeneline kunstnik

1985 - Eesti NSV Teatriliidu aastapreemia

Rein Raamat

Sündinud 20.03.1931.

Lõpetanud 1957 Eesti Riikliku Kunstiinstituudi maalija-portretistina.

Tähtsamaid filme: joonisfilmid „Kütt" (1976), „Suur Tõll" (1980), „Põrgu" (1983); dokumentaalfilm „Jaan Manitski tagasitulek" (2009).

Tunnustused: 1979 - Eesti NSV teeneline kunstnik

2001 - Valgetähe IV klassi teenetemärk

2011 - riiklik elutöö kultuuripreemia

2011 - PÖFF-i elutööpreemia

2012 - Fredrikstadi animafilmide festivali elutööpreemia

Lugu ilmus esmakordselt ajakirja Elu Lood 2018. aasta sügisnumbris.